KU LEUVEN

DEPARTMENT OF ECONOMICS

Belasten naar draagkracht

ANDRÉ DECOSTER[1]

15 juni 2021

In deze periode van het jaar zijn velen onder ons enkele uren zoet met het invullen van de belastingaangifte voor de personenbelasting. Vaak ligt dan ook het aanslagbiljet van het voorbije jaar binnen handbereik. Wat weinigen weten, of aandacht aan schenken is dat, op dat aanslagbiljet, onder het vakje met het te betalen of terug te krijgen bedrag, ook de ***gemiddelde aanslagvoet*** vermeld staat. Dat is wat je betaalt aan belasting gedeeld door je belastbaar inkomen.

Het loont de moeite om dat cijfer (of twee bij een aangifte voor twee partners) eens te bekijken. Voor velen zal die gemiddelde aanslagvoet immers verrassend laag overkomen: 25%, 30%, 35%.... terwijl we toch altijd horen dat we bijna allemaal aan 45 of 50% belast worden...? Toch zijn beide juist. De uitspraak dat we 'aan 50% belast worden' verwijst (meestal) naar wat we de ***marginale aanslagvoet*** noemen: als ik bij mijn bestaand inkomen, nog 100 € toevoeg, hoeveel *extra* belasting betaal ik dan op die 100 €?[2] Voor veel mensen is dat inderdaad 40% of meer. Maar dat betekent niet dat ze ook op hun volledige inkomen 40% belasting betalen.

Het onderscheid tussen 'gemiddelde' en 'marginale' aanslagvoet is van groot belang, maar wordt in het publieke debat niet altijd onderscheiden. Op een moment dat er een grote, en fundamentele, belastinghervorming wordt aangekondigd kunnen we dat maar beter wel doen. Niet in het minst omdat één van de verzuchtingen waar die grote belastinghervorming zou moeten aan tegemoet komen, het gevoel is dat ons belastingsysteem niet meer rechtvaardig is. De personenbelasting dient niet alleen om de overheid van voldoende inkomsten te voorzien, maar wil daarbij ook 'de sterkste schouders de zwaarste lasten laten dragen'. Dat wordt meestal omschreven als '**belasten naar draagkracht**', en het komt – vooral in de personenbelasting - tot uiting in **stijgende gemiddelde tarieven**.

Zelfs fiscale experten zoals Michel Maus voeden het publiek aanvoelen dat de gemiddelde aanslagvoet in de personenbelasting niet (voldoende) meer zou toenemen met het inkomen door te stellen dat "*de fiscale druk vanaf dit inkomstenniveau [41.360 € per jaar] niet meer stijgt en dus de*

---

1 Met dank aan Toon Vanheukelom en Stijn Van Houtven voor opmerkingen bij een eerste versie van de tekst, en hulp bij de data en de grafieken.

2 Aangezien die extra belasting enkel op het 'laatste' bijkomende inkomen slaat, is het de belasting 'aan de *marge*'; vandaar de benaming '*marginale* aanslagvoet'.

fiscale herverdeling quasi niet meer speelt. In de wetenschap dat het gemiddeld bruto-jaarinkomen in België 43.524 euro bedraagt, impliceert dit dat ook reeds doorsnee inkomens aan het hoogste tarief belast worden en het ***draagkrachtbeginsel sterk moet worden gerelativeerd***. [mijn benadrukking in vetjes]"[3]

HOE STERK VERSCHILLEN MARGINALE EN GEMIDDELDE AANSLAGVOET?

Ik toon hier dat die vaststelling niet klopt. Het inkomen van het jaar 2020 wordt in de personenbelasting belast volgens onderstaand schema:

Tabel 1: de schijven in onze personenbelasting met bijhorende marginale tarieven

schijven van belastbaar inkomen (€ per jaar)		het inkomen in deze schijf wordt belast aan
ondergrens	bovengrens	
0	13.440	25%
13.441	23.720	40%
23.721	41.060	45%
meer dan 41060[4]		50%

De marginale tarieven staan rechts. Laat ons een belastingplichtige nemen die 25.000 euro per jaar netto belastbaar inkomen aangeeft.[5] Hoeveel belasting betaalt deze belastingplichtige? Daarvoor wordt die 25.000 € verdeeld over de opeenvolgende inkomensschijven:

- op de eerste schijf van 13.440 € wordt 25% betaald of: 3.360 €;
- op het stuk van het inkomen dat in de tweede schijf valt wordt 40% betaald; dat is 40% op 10.280 € of 4.112 €;
- van de 25.000 blijft er ook nog een stukje over dat in de derde schijf valt, nl. 1.280 €. Dat wordt belast aan 45%, wat nog een laatste belastingbedrag geeft van 576 €.

Tel deze drie belastingbedragen op en je komt aan 8.048 € te betalen belasting op een inkomen van 25.000 €. Het laatste inkomen wordt aan 45% belast, maar hoeveel bedraagt de gemiddelde belastingvoet? Dat is 8.048 gedeeld door 25.000 of... 32,2%; een heel stuk lager dus dan de 45% waaraan het laatste inkomen belast wordt.

Bovendien is er ook nog een bijkomend belangrijk element dat de uiteindelijke belasting verder naar beneden brengt. Elke belastingplichtige heeft recht op een deel van het inkomen dat *niet* belast wordt, ook wel de '**belastingvrije som**' genoemd. Men berekent hoeveel belasting daarop zou betaald worden, en trekt die af van de hierboven te betalen belasting. Voor inkomens uit 2020 bedraagt de belastingvrije som 8.990 €. Daarop zou een belasting van 25% betaald worden, of dus: 2.247,5 €. Je mag die aftrekken van de belasting, zodat de finale belasting op het inkomen van 25.000 € uitkomt

---

[3] Maus, M. (2021), Een fiscale hervorming vereist fiscale axioma's, *Samenleving & Politiek*, 28(6), 54-59; https://www.sampol.be/2021/06/een-fiscale-hervorming-vereist-fiscale-axioma-s . De passage duikt ook op in een artikel van De Tijd van 12 juni 2021.

[4] Maus vermeldt 41.360 € als inkomensgrens waar het hoogste marginaal tarief start omdat hij verwijst naar inkomens verdiend in 2021, die zullen belast worden in aanslagjaar 2022. Ik gebruik hier de grenzen van aanslagjaar 2021, geldig voor inkomens verdiend in 2020.

[5] Met netto bedoelen we dat de kosten al zijn afgetrokken.

op 5.800,5 €. De gemiddelde aanslagvoet voor deze belastingplichtige met een inkomen van 25.000 € bedraagt dus 5.800,5 gedeeld door 25.000 of… 23,2%.

Dit eenvoudig voorbeeld maakt twee zaken duidelijk. Ten eerste: de marginale aanslagvoet verschilt heel sterk van de gemiddelde aanslagvoet. De persoon met een inkomen van **25.000 €** betaalt op haar **bijkomend** inkomen wel degelijk **45% belasting**. Maar **gemiddeld** bedraagt de aanslagvoet iets meer dan **23%**. Ten tweede speelt de belastingvrije som een heel grote rol in de gemiddelde aanslagvoet.

HOE STERK NEEMT DE GEMIDDELDE AANSLAGVOET TOE?

Maar hiermee hebben we nog niet aangetoond dat de gemiddelde aanslagvoet ook stijgt naarmate het inkomen toeneemt. Dat tonen we in onderstaande figuur 1, waar we de marginale (blauw) en gemiddelde (rood) tarieven tonen voor netto-belastbare inkomens van 0 tot 150.000 €.

Figuur 1: marginale en gemiddelde aanslagvoet voor inkomens tot 150.000 €

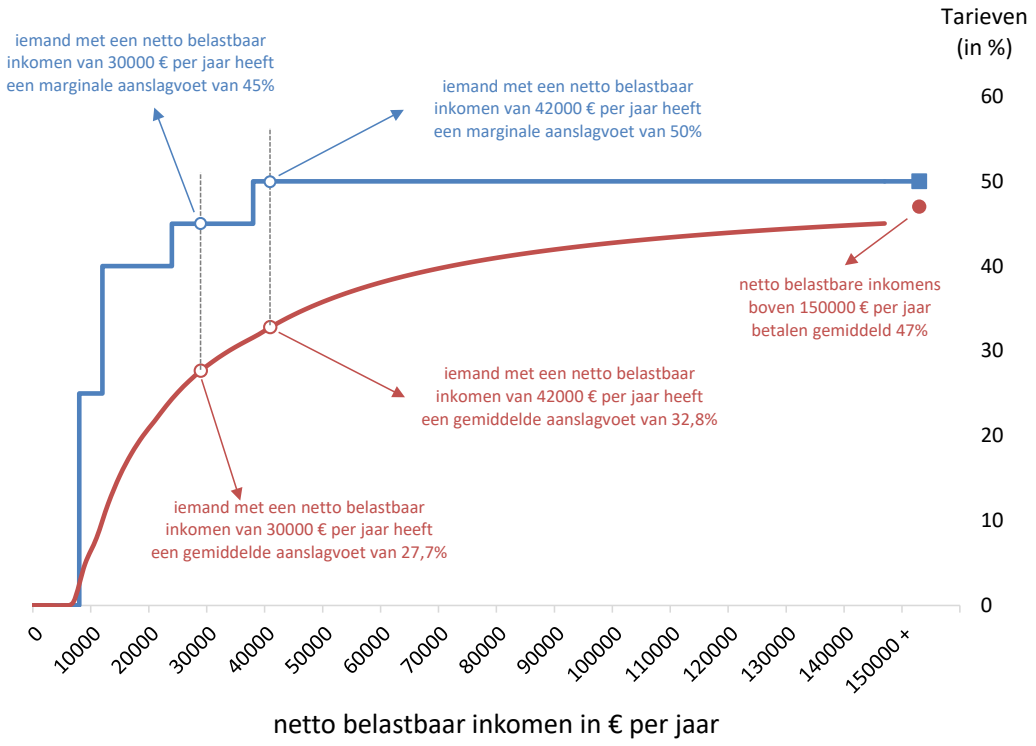

Noot: marginaal (blauw) en gemiddeld (rood) tarief voor het geval van een alleenstaande zonder kinderen, waarbij inkomen volledig uit arbeidsinkomen bestaat, en onderworpen aan de tarieven van aanslagjaar 2021.

De figuur maakt niet alleen duidelijk dat het verschil tussen marginaal en gemiddeld tarief inderdaad groot is, maar ook dat het **gemiddeld tarief blijft stijgen**. De sterkste schouders dragen dus wel degelijk nog steeds meer lasten. Natuurlijk gaat het hier om een vereenvoudigd voorbeeld, en er zijn allerlei complicaties die er in werkelijkheid kunnen voor zorgen dat hogere inkomens hun gemiddelde aanslagvoet kunnen naar beneden brengen. We komen daar verder op terug in Figuur 3. Maar wat we uit figuur 1 leren is je 'belasten naar draagkracht' niet kan aflezen van de hoogte van het marginaal tarief.

HOE REPRESENTATIEF IS ONS VOORBEELD VAN 25.000 €?

We belichten ook de uitspraak dat heel veel mensen heel snel in de bovenste belastingschijven terecht komen. Ook daar is nuance op zijn plaats. Ten eerste worden belastingschijven toegepast op *netto* belastbaar inkomen. Als we dat concept toepassen voor loon- en weddetrekkenden, betekent het dat je geen bruto-lonen mag gebruiken om je een idee te vormen hoe hoog je jaarlijks netto belastbaar inkomen is. In het bruto-loon zitten immers ook sociale bijdragen en die zijn niet belastbaar in de personenbelasting. Bovendien worden ook nog beroepskosten afgetrokken. Het is dus niet zo eenvoudig in te schatten waar je met je bruto-inkomen terecht komt in de verdeling van het netto-belastbaar inkomen.[6]

In figuur 2 doen we dat wel door de vorige figuur aan te vullen met een histogram (de grijze balkjes).

Figuur 2: hoeveel mensen worden aan welke aanslagvoeten belast?

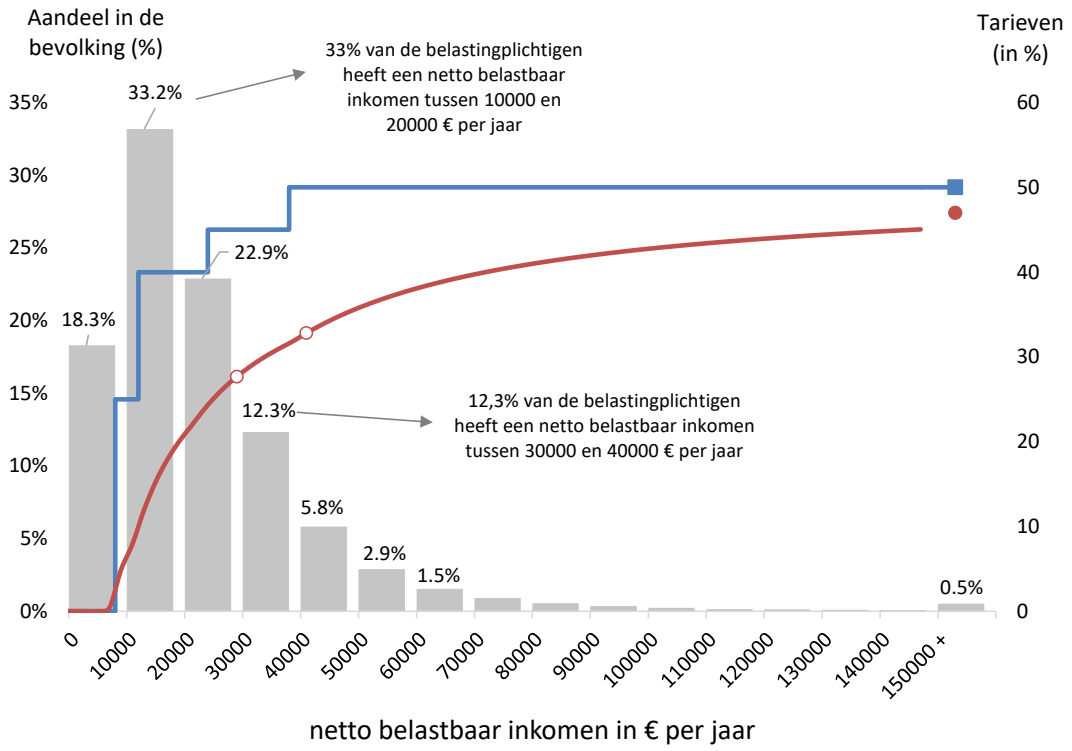

Noot: het histogram geeft de verdeling weer van de bevolking over klassen van netto belastbaar inkomen per 10.000 €. Het is gebaseerd op een toevallige steekproef van 100.000 fiscale aangiften voor aanslagjaar 2018 (inkomen van 2017) uit de databank IPCAL.

---

6 Het "gemiddeld inkomen" gebruikt door Michel Maus is daarom niet informatief wat betreft het marginaal tarief. Hij gebruikt het gemiddeld brutoloon van een werknemer, zoals gerapporteerd door StatBel (2020). In 2018 verdient een voltijds tewerkgestelde medewerker in de private sector gemiddeld 3.627 euro bruto per maand, wat inderdaad neerkomt op 43.524 €per jaar. Bemerk trouwens dat de mediaan, dat is het bedrag waarbij 50% van de loontrekkenden minder en 50% van de werknemers een hoger bedrag verdient, lager ligt, m.n. 3.361 euro bruto per maand.

Voor elke inkomensklasse (per 10.000 €) geeft de hoogte van het balkje aan hoeveel belastingplichtigen zich in die klasse bevinden. Alle inkomens boven de 150.000 € netto belastbaar per jaar voegen we samen in de hoogste klasse. De hoogte van het balkje is uitgedrukt als een percentage van alle belastingplichtigen en lees je af op de linkeras.

Van de bevolking van belastingplichtigen heeft 18,3% een netto belastbaar inkomen dat 10.000 € niet overschrijdt. En één derde van de belastingplichtigen zit in de groep tussen 10.000 en 20.000 € netto belastbaar. Iets meer dan **de helft van alle belastingplichtigen** zit met haar of zijn netto belastbaar inkomen dus **onder de 20.000 €** per jaar.

Natuurlijk gaat het hier om netto belastbaar inkomen, en niet om gezinsinkomen. Maar we hebben nu eenmaal een personenbelasting die – toch in zeer grote mate – geïndividualiseerd is. Dit is het relevante concept dat het marginaal tarief in de personenbelasting bepaalt.

EN IN WERKELIJKHEID?

Figuur 1 toonde het statutair marginaal tarief en het gemiddeld tarief voor een gestileerd voorbeeld: voor een alleenstaande met een beroepsinkomen dat varieerde van 0 tot 150.000 €. Het feitelijke gemiddelde tarief op het netto belastbaar inkomen wordt natuurlijk door tal van andere zaken mee bepaald: verminderingen voor gezinslasten, verminderingen voor vervangingsinkomens en pensioenen, vermindering voor de buitenlandse inkomsten en inkomens die aan vaste tarieven worden belast (zoals afzonderlijk belastbare inkomens).

In figuur 3 tonen we daarom de **werkelijke gemiddelde tarieven** voor belastingplichtigen uit de steekproef van 100.000 fiscale aangiften die we ook al voor het histogram van figuur 2 gebruikten. De blauwe lijn herhaalt het verloop van het gestileerd gemiddeld tarief uit de vorige twee figuren. De rode punten tonen waar belastingplichtigen zich werkelijk bevinden wat het gemiddeld tarief betreft voor 'belasting staat'. [7]

De figuur bevestigt dat er op hetzelfde niveau van netto belastbaar inkomen grote verschillen zijn wat betreft de gemiddelde aanslagvoet. Zoals vermeld speelt de gezinsdimensie en het type inkomen daarin een grote rol. De spreiding van de gemiddelde belastingvoet doet zich zowel voor onderaan de inkomens-as, en zeker ook bovenaan. Je vindt belastingplichtigen met netto belastbare inkomens van meer dan 300.000€ per jaar, die gemiddeld minder dan 10% belasting betalen. Maar gegeven de grote densiteit van de punten rond de blauwe lijn is het moeilijk om op basis van deze grafiek vol te houden dat het gemiddeld tarief niet meer zou stijgen met het inkomen.

[7] Er zijn nog veel andere factoren die het gemiddeld tarief laten variëren, zoals aangegeven werkelijke kosten (i.p.v. het forfaitair schema), en tal van verminderingen voor zaken waarvan beleidsmakers vinden dat die fiscaal gestimuleerd moeten worden (bvb. pensioensparen). Maar in figuur 3 tonen we '*belasting staat*' in functie van het '*netto belastbaar inkomen*'. Aftrekken die *voor* de bepaling van het netto-belastbaar inkomen komen, en verminderingen die *na* 'belasting staat' komen hebben daarom geen invloed op figuur 3.

Figuur 3: de werkelijke gemiddelde aanslagvoeten

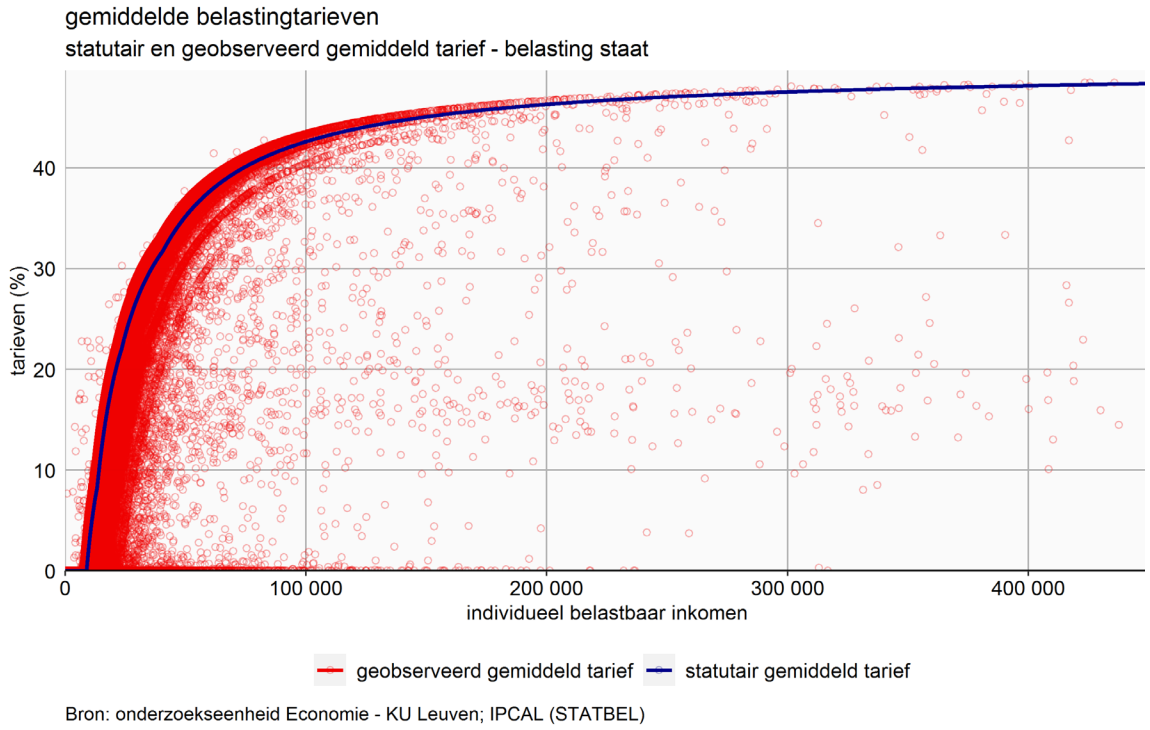

Noot: Gebaseerd op een toevallige steekproef van 100.000 fiscale aangiften voor aanslagjaar 2018 (inkomen van 2017) uit de databank IPCAL (elk punt stelt 62,59 belastingplichtigen voor uit de volledige populatie)..

WAT WE HIERUIT LEREN

Het kan zijn:

- dat men vindt dat marginale tarieven te snel stijgen onderaan, m.a.w. dat mensen te snel van de 25%-schaal in de 40%-schaal terecht komen.
- dat men vindt dat de huidige personenbelasting te weinig herverdeelt, en dat de gemiddelde tarieven meer zouden moeten stijgen met het inkomen.
- dat men hoge inkomens vindt die gemiddeld weinig personenbelasting betalen.

Maar het publiek debat over een grondige belastinghervorming is gebaat bij heldere begrippen en onderbouwde empirische informatie. Marginaal en gemiddeld tarief onderscheiden is er één van. Inzien dat de belastingvrije som een even grote determinant is van een gemiddeld tarief dat toeneemt met het inkomen, als de stijgende marginale tarieven, een tweede. En empirische kennis van de relevante inkomensverdeling is een derde ingrediënt. Dat we ons hier beperken tot de personen-belasting doet trouwens niets af van de relevantie van de vaststelling.

REFERENTIES

Maus, Michel (2021), Een fiscale hervorming vereist fiscale axioma's, *Samenleving & Politiek*, 28(6), 54-59; https://www.sampol.be/2021/06/een-fiscale-hervorming-vereist-fiscale-axioma-s.

StatBel (2020), Belgische lonen met focus op essentiële beroepen tijdens Covid-19, https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/lonen-en-arbeidskosten/gemiddelde-bruto-maandlonen.